

BESZÁMOLÓK

SZEMLÉK

REFERÁTUMOK

Az ALEPH ünnepélyes átadása a VEKK-ban

1994. május 10-én a *Veszprémi Egyetem Központi Könyvtárában* (VEKK) *Kubovics Imre*, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium helyettes államtitkára felavatta és átadta a használatnak az ALEPH integrált könyvtári rendszert. Köszöntő szavaiban hangsúlyozta az információ és a szakirodalom fontosságát a gazdaság fejlesztésében, utalt az egyetemi könyvtárak növekvő szerepére, és megemlítette az előkészítés alatt álló világbanki hitelt, amelynek egyik célja a felsőoktatási könyvtárak támogatása lesz.

Az ALEPH veszprémi bevezetése különböző források: a FEFA II. és az OMFB Mecenatúra-pályázat segítségével valósult meg. Jelenleg három modulja működik: a szerzeményezés, a katalogizálás és az OPAC. A kölcsönzés modul bevezetés alatt áll. A rendszerbe eddig 23 000 bibliográfiai tételt töltöttek be. Hardverháttérre SUN SPARCstation 10 server és 20 terminálos ETHERNET-hálózat, amely az egyetemi üvegszál hálózathoz csatlakozik.

Az átadási ünnepségen öt rövid előadás hangzott el. *Vajda Erik*, az OMK főosztályvezetője, az OSZKÁR fejlesztési team vezetője az OSZKÁR-ról és az ALEPH-ről beszélt, *Németh Ágoston*, az IBR Generál Kft. ügyvezető igazgatója az ALEPH hálózati szolgáltatásait ismertette. *Pétervári András*, a PATE Központi Könyvtárának igazgatója felvázolta a Közép-dunántúli Universitas könyvtári rendszerének koncepcióját, és a keszthely-veszprémi könyvtári együttműködés jövőjét. *Vonderviszt Lajos*, a Veszprémi Egyetem adjunk-

tusa az egyetemi üvegszál hálózat, és a könyvtári integrált rendszer kapcsolatát mutatta be. Az előadások sorát *Egyházy Tiborné* az ALEPH veszprémi jövőjéről szóló ismertetése zárta. Természetesen a vendégek megtekinthették az ALEPH különböző moduljainak működését.

Az ünnepélyes átadás arra is alkalmat nyújtott, hogy a veszprémi egyetemi könyvtár bemutathassa az utóbbi másfél év többi fejlesztési eredményét, a 7 lejátszót tartalmazó CD-ROM tornyot és információs hálózatot, a lopásálló biztonsági kaput, és a 30 fős szabadpolcos olvasótermet, ahol a humán tudományok irodalma található. A könyvtár poszteren sorolta fel a fejlesztések forrásait, és ezen mondott köszönetet a támogatókért. A vendégek megnézhatték a könyvtárról szóló új videofilmet.

Az átadási ünnepséget megtisztelték jelenlétükkel a könyvtáros társadalom képviselői, az egyetemi, főiskolai, megyei, és az országos szakkönyvtárak vezetői és munkatársai, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, valamint a könyvtárral kapcsolatban álló és azt támogató intézmények képviselői.

Az ALEPH integrált könyvtári rendszer átadása mérőföldkő a Veszprémi Egyetem Központi Könyvtára történetében.

Dömötör Lajosné

(Veszprémi Egyetem Központi Könyvtára)

Networkshop '94: konferencia a számítógépes hálózatokról

Miskolc és Pécs után immár harmadszor rendezték meg a magyar hálózati szakemberek és hálózati felhasználók konferenciáját, ezúttal Keszthelyen.* A kon-

* Networkshop '94 – 3. országos konferencia és kiállítás, Keszthely, 1994. április 6–8.

ferencia fő szervezői a *Neumann János Számítógéptudományi Társaság* és az *Információs Infrastruktúra Fejlesztés (IFF) programirodája* voltak. Immár úgy tűnik, sikerül évente megrendezni ezt az eszmecserét, amely több szempontból is unikális magyar viszonylat-

ban, sőt, sok tekintetben még az európai szakmai szintéren is egyedülálló. Egyrészt egyedülálló annyiban, amennyiben az IIF programhoz hasonló, ennyire széles merítésű és az egész hálózaton kommunikáló szűkebb és tágabb réteget összefogó projekt másutt nem is igen létezik, másrészt – ez az előző megállapításból is következik – szintúgy ritkaság, amikor egy országos kutatási-oktatási hálózat üzemeltetői, tervezői és felhasználói – minden szakmai rétegződésen túlmutatóan – közvetlenül és teljeskörűen „szót tudnak érteni” egymással. Bár néha kétségtelenül érződik, hogy a problémák széles köre, az előadók és sokkal inkább a hallgatóság sokirányú előképzettsége nehezíti ezt a szótértést, de ezzel járó problémákkal sokkalta fontosabb a szakma egész spektrumát átfogó együttgondolkodás.

Hálózati szakemberek és felhasználók

Mert miről is van szó? A 80-as évek második felében létrejövő IIF projekt az évtized végére már konkrét hálózati alkalmazásokat kínált fel az érdeklődő intézményeknek. Ez kezdetben gyakorlatilag csak az ELLA elektronikus levelezőrendszerrel jelentette, majd kibővült a kör egy Elektronikus Faliújságkezelő rendszerrel (ELF), és egy fájlarchívum és fájltranszfer szerepet betöltő szerverrel, a PETRA-val. S volt természetesen a költségeiben is támogatott – X.25 feletti hazai és nemzetközi kommunikáció. Újszerűsége mégsem ezekben a szolgáltatásokban rejlett, hanem a projekt által bevont intézmények igen-igen széles körében, s abban, hogy sikerült hamar áttörni az értetlenség, az újtól való szokásos félelem falát. S még egy: immár évek óta, ha mai világunkban nem is gond nélkül, de megoldódik a projekt finanszírozása is. Mindezen egyszerűnek tűnő kijelentéseknek óriási hatásuk van: nevezetesen az, hogy az európai fejlődéstől nem (vagy csak alig) elmaradva, beindult Magyarországon a számítógépes nagy területi hálózati kultúra immár megállíthatatlan népszerűsödési folyamata, gyakorlatilag minden jelentős oktatási-kutatási intézmény, sőt a közművelődési és közigazgatási, ill. közegészségügyi szféra nagy része is „becsatlakozott” a kialakuló magyar nemzeti közszolgálati hálózatba. Ez már a 90-es évtized legelejére azt jelentette, hogy több száz intézmény több ezer alkalmazottja kijutott a hazai és a nemzetközi „kommunikációs országútra”...

Mindez persze óriási változást hozott a Networkshopok életében is. Hiszen míg kezdetben jószerivel az „alkotók és kitalálók” voltak a legfőbb felhasználók, mára már többeszes felhasználói csoport kommunikál, szó szerint „éjjel és nappal”. És ez az előző csoporthoz képest mindenképpen amatőr társaság immár helyet kért a szakmai oldalon is, vagyis beszámol tapasztalatairól, további tervekkel jelentkezik, igényeket jelent be, és nem utolsósorban: hálózati szolgáltatásokat indít...

Igy már a konferencia előzetesen szétküldött programjából is megállapítható volt, hogy a Pécssett megkezdődött folyamat folytatódik: a hálózat használatáról, vagyis a tartalmi kérdésekről még több szó esik, s az üzemeltetők szakanyagainak jelentős része a felhasználók megnövekedett számából adódott problémákkal foglalkozik. Kérdés csupán az volt – bár a „networkerek” eléggé bensőséges társaságot alkotnak –, hogy sikerül-e a két csoportnak annyira közel jutnia egymáshoz, hogy a felmerülő nagyszámú problémát együttesen oldják meg a közeljövőben. Világossá vált ugyanis, hogy ilyen méretű program keretében már az „üzengetésekkel” nem sokra megyünk, a menedzsment és a felhasználói réteg szoros együttműködése nem nélkülözhető.

Egy specialitás: elektronikus elő- és utóélet

Az előkészítő munka hagyományos aspektusain túl érdemes megemlíteni egy ebben a körben már mindennaposnak számító, de talán még mindig nem eléggé közismert olyan módszert, amely sokban hozzájárult a Networkshop '94 sikeréhez. Ez az angol-szász világban e-conference-ként, itthon csak elektronikus konferenciaként vagy levelezési listaként ismert csoportos hálózati kommunikációs módszer. A hazai listák közül a KATALIST-en és a POCOK-L-en folyt intenzív előkészület, az immár több százra tehető egymással összekapcsolódott levelező már jó néhány fontos kérdést előzetesen felvetett, arról nem is beszélve, hogy még az egymást sosem látott kollégák is mind „ismerték” egymást. Ezek a listák olyan számítógépes technikákat alkalmazó kommunikációs csoportok, ahol elektronikus levél (e-mail) útján mindenki minden véleményt megkap, és rögtön reagálhat is. Több elhangzott előadás „csíra-változata” már előzetesen postázódott az elektronikus közösségnek, s hozzászólásokban és vitákban csiszolódott is persze. A levelezőlistáknak azonban még talán jelentősebb szerepük van a konferencia után, hiszen az „élő” összejöveteleken soha nem elég hosszú a szünet, nincs idő mindent megbeszélni, s – valljuk be – a szó is hamar elszáll. Már látszik ez, hiszen pár hét alatt már 20–30-ra tehető a (néha akár 5–8 „oldal”) magvasabb hozzászólások száma. Sőt már néhány újabb projekt is megfogalmazódott, s hamarosan részterületeken újabb „valódi” workshopok várhatóak, éppen a Networkshop '94-en felmerült problémák nyomán. De erről részletesebben a konferencia rövid bemutatása után.

Előadások, szekciók

Természetesen egy háromnapos, két fő- és egy mellékszékcióban folyó, tutorialokkal* és kiállításokkal is „dúsított” szakmai rendezvény részletes bemutatása...

* Tutorial: gyakorlatlaltal egybekötött bemutató; rövid tanfolyam.

tása már csak azért is lehetetlen, mert az események párhuzamosan folytak, s így a beszámoló szerzője sem lehetett ott mindenütt. Másrészt e lap hasábjain – úgy gondolom – elsősorban arról illendő megemlékezni, amely témák a könyvtáros, ill. könyvtári informatikus közönséget közelebről is érintik. (Bár egyre nyilvánvalóbb, hogy ez a szakmai réteg lesz a hálózati kommunikáció és még inkább a hálózati információforrások legadekvátabb felhasználója.) A harmadik ok, ami miatt részletes, előadásról előadásra lépegető beszámolóra nincs szükség, az az, hogy az elhangzott anyagok 95%-át legalább tartalmazza az egyidejűleg megjelent konferenciakötet.

Keviczky László akadémikus megnyitója elsősorban érzelmeket kavart, hiszen ecsetelte, hogy az IIF projekt anyagi finanszírozása majd megbicsaklott az utolsó pillanatban, s érzékeltette, hogy ennek egyik lehetséges oka a közönség egészének érdekeitől eltérő csoportérdekek túlzottan „magasra is felhallatszható” artikulációja. Szavaiból kiderült, hogy az IIF irányítói továbbra is maximálisan nyitott és demokratikusan szerveződő projektként képzelik el a program jövőjét, amely nem hagyja magát „felfaladni” néhány nagy szervezet és/vagy lobby által.

Csaba László is megtartotta immár hagyományos bevezető előadását, amely nemzetközi kitekintéssel a „hol tartunk most?” kérdést járta körbe. (Mivel ez az előadás nincs a kötetben, s a témát igen sokan sok szempontból érintették később, úgy gondolom, érdemes lesz itt hosszabban is elidőzni.) Csaba László szavaiból kiderült, hogy a HUNGARNET, amely jogi személyként úgy jelenít meg minket a világban, mint „a magyar hálózatot”, milyen átalakuló szervezeti struktúrával találja magát szemben az európai hálózati szintéren. Új fejlemény e téren az EARN (European Academic and Research Network) és a RARE (Réseaux Associés pour la Recherche Européenne) egyfajta összeolvadása, ill. a DANTE (Delivery of Advanced Network Technology to Europe) projekt felfutása, amely részben EARN-feladatokat is átvesz. Csaba László szólt még részletesen nemzetközi tagságainkról, ill. a különféle projektekbe való magyar beilleszkedésről. Fontos még megemlíteni, hogy a HUNGARNET révén bekapcsolódtunk a közép- és kelet-európai kutatói hálózatokat koordináló szervezet, a CEECNet (Central and Eastern European Networking Association) munkájába. (Az IIF, ill. a HUNGARNET nemzetközi teljes viszonyrendszerét egy másik kitűnő előadás részletezte később, *Bálint Lajosé*.) Az előadó jellemezte a hazai belső helyzetet is: a bekapcsolt szolgáltató gépek száma – jórészt az IIF-pályázatoknak köszönhetően – ugrásszerűen növekedett, s jellemző minden téren az Internet Protocoll (IP) térhódítása. Az IIF egyébként 1991 és 1993 között 643,5 millió Ft-tal gazdálkodott, az 1994-es összeg 377,6 millió, amelyből a FEFA-támogatás 100 millió. Az IP szerepnöve-

kedése azt jelenti, hogy mind a belső, de főként a kifelé menő forgalomban a TCP/IP alapú forgalom vált dominánssá. Az Internet növekedési adatai egyébként is világszerte fantasztikusak, hiszen ma már csaknem 2 millió ún. host (gazda) gép érhető el az egységesebb TCP/IP-t használó kvázi világhálózatban. Összehasonlításként érdekes talán, hogy az IP-hostok növekedési számaránya szerint Magyarország a világelső között van (650% körüli érték), és az IP-alapú hálózatok számát tekintve is megelőzünk olyan, az Európai Unióhoz tartozó országokat, mint Görögország, s utolérünk olyan, nálunk lényegesen nagyobbakat, mint pl. Lengyelország. Forgalmi adataink is nagyon fejlődnek, hiszen az USA felől, az NSF-en (National Scientific Foundation) keresztül bejövő adatmennyiség eléri a németországi 10%-át (kb. 10 gigabájt/hó). Ez különösen akkor figyelemre méltó, ha összehasonlítjuk a két ország oktatási-kutatási potenciáljának különbözőségén túl a rendelkezésre álló sáv szélességet is. Ma gyakorlatilag két 64 kilobites vonal köti össze az országot az Internet-világgal, s jellemző, hogy ezek egyikén is már napi 300 megabájtot közelít a forgalom olykor, pedig az elméleti határ a 350 mega/nap. Ez azt jelenti, hogy az IP-kapcsolat a jelenlegi sáv szélességen a „végét járja”, vagyis az átviteli sebességet növelni kell. S mivel még az országon belüli 64 kb-es vonalak sem élnek (csak kompresszált 9600 baudon megy a „vidéki” forgalom), világos, hogy ezek idej beállításával a nemzetközi vonal kapacitását növelni kell.

Az előadás legfőbb tanulsága az volt, hogy a COCOM miatt is „házira” sikeredett megoldásokból ki kell törni, s át kell venni a nemzetközi szabványokat. Mindenesetre mind e téren, mind a gazdasági fejlettségünknek megfelelő networkingszint elérésének, ill. tartásának szempontjából biztatónak tűnik a kép.

A konferencia egész közönségét egybegyűjtő esemény igazából e plenáris előadás után már csak kettő volt. Az egyik a hagyományos „kérdés-felelek”, amelyen mindenki mikrofonhoz juthatott, s feltehetette, ill. megválaszolhatta, amit akart és tudott. Ez alkalommal főként a legkisebb közös keresztmetszetről, ahogy a hálózatosok maguk között mondják, a „drótról” volt szó, a felhasználói oktatásról, ill. egyes részterületek (könyvtár-automatizálás és könyvtári hálózati elérés, hazai metakommunikációs rendszerek stb.) jövőbeni összehangolásáról esett még szó. A másik, az utolsó alkalom: a hagyományosan *Bakonyi Péter*től származó zárszó volt, a konferencia végén.

Ezentúl a tanácskozás általában két szekcióban dolgozott. Az egyik szekció (A) a felhasználói problémákra, ill. felületekre koncentrált inkább. Itt többségükben a felhasználók voltak az előadók is, többször reprezentálva egy-egy nagy szakterületet, mint a könyvtári informatikát, online információkeresést, múzeumi networkinget, vagy éppen oktatásmenedzs-

mentet. A másik fő szekcióban (B) a hálózati eszközökről, a hálózat technikai és menedzsment összetevőiről folyt a szó, beleértve a műszaki fejlesztések lehetséges jövőjét is. A harmadik nap kapcsolódott be a harmadik szekció (C) a munkába, itt a már korábban kiállító cégek (DATAWARE, IQSOFT stb.) és mások konkrét informatikai eszközöket és programokat mutattak be.

A konferenciával részben párhuzamosan, részben utána az alaposabb, elmélyültebb oktatást célzó tutorialok zajlottak, többségükben a konferencia egyik aktuálisabb előadását szeminarizálva. Ilyen volt a CD-ROM-okról szóló tutorial hálózati megközelítésben, az online információ-visszakeresési gyakorlat, vagy a nagy rendszerek vásárlásával kapcsolatos marketingkurzus stb.

Az Internet és navigációs eszközei

A felhasználói (A) szekció legtöbb előadása az Internet hazai, mind nagyobb volumenű elérhetőségéből következő problémákkal foglalkozott. Mint már az említett plenáris előadás (Csaba László) kapcsán is utaltam rá, az Internet világhálózatként való gyors „inkarnációja” soha nem látott méreteket jelent, mind a hálózat méretét, mind az elérhető gépek és szolgáltatások számát illetően. Maguknak a rendszeres felhasználóknak a száma is Magyarországnyi lehet ma már. Csak könyvtári adatbázis van vagy 800, ezekre tehető az egyéb adatbankok száma. Az említettekhez hasonló elektronikus konferenciák összmennyisége 5–6 ezer lehet, a rajtuk megfordult dokumentum, levél stb. mennyisége többmillió. A nyilvános fájlarchívumok száma is többbezer, ezeken őrzött szabad terjesztésű (public domain vagy shareware) programok, demók és dokumentumok mérete meghaladja a 10 terrabájtot(!). A méretek mellett a műfaji sokszínűség is elképesztő: a hálózaton megfelelően feltett „kérdésünkre” válaszként bejöhethet a Fehér Ház „házi elektronikus faliújságja” (pár óránként karbantartott adatokkal), komoly kézikönyv, adatbázis-ajánlat, egy sor levél valamelyik archívumból, vagy akár hangfelvétel, színes műholdas képek, festmények, de ma már a digitálisan tárolt mozgókép sem ritkaság.

Ezek után nem csoda, hogy több előadás körvonalazta az Interneten való eligazodás, navigáció néhol már a művészettel, ill. a bűvészettel rokon problémáit (Kokas Károly, Bakonyi Géza, Kiss István), míg mások a hatalmas információtömeget kezelni hivatott ún. metainformációs rendszerekről és hazai alkalmazásairól számoltak be (Remszó Gábor, Popovics Péter, Jamrik Ferenc, Visnyei Aladár és Szalacsi Zsolt). Az IIF ilyen témájú pályázata óta különösen nagy az érdeklődés, amit az is jelez, hogy ma már 8–10 hazai Gopher-rendszerünk is van, sőt néhány helyen már World Wide Webbel is kísérleteznek. Az említett előadók ezeket a szerver típusú információs rendszereket,

ill. a felhasználói oldalon megjelenő ún. kliens szoftvert elemelték. A (B) szekció munkájából is ide kapcsolható néhány előadás, ha a problémát – értelemszerűen – más nézőpontból közelítették is azok. Főként az Interneten való levelezés kérdéseit boncolgatta *Tétényi István* (rendszergazda szempontból) és *Pásztor Miklós*, aki a 7 bit „fölköti” információtartalom normál Internet protokollon való átviteli lehetőségéről szólt (MIME). Szintén levelezési kérdést, de már más aspektusból közelített *Hanák Péter* és *Nagy Gábor*, akik a kliens programmal telefonon keresztül folytatható Internet-levelezés hazai projektjéről szóltak (EL-KÖB).

A Magyar Elektronikus Könyvtár projekt és társai

A Magyar Elektronikus Könyvtár terve már korábban körvonalazódott a hálózaton, éppen az említett KATALIST levelezőlistán, a miskolci *Drótos László* ötletéből. A magyar elektronikusan tárolt szövegek és információ rendszeres gyűjtését és tárolását firtató igen alapos elgondolást *Moldován István* ismertette a konferencián. Könyvtári informatikát érintett még *Mader Béla* is átfogó előadásában, melyben kísérletet tett a hagyományos könyvtári funkciók és a korszerű lehetőségek összehangolására. Hallhattunk előadást a könyvtári integrált rendszer piaci kiválasztásáról (*Simon András, Tóth Ferenc*), ill. a hazai viszonyokhoz való adaptációs nehézségekről (*Gomba Szabolcsné*). Talán megkésve, de – reméljük – még nem elkésve került a publikum elé az OSZK-ban koordinált nemzeti könyvtári gépi adatcsere-formátum (HUNMARC) kérdésköre is (*Sipos Márta*).

Fontos előadások hangzottak el még a felhasználói szekcióban CD-ROM hálózatokról (*Gyüre Péter*), különféle adatbázis-kezelési problémákról (*Király László, Bod Judit, Herdon Miklós* stb.), és egyes szakmai ágazatok, mint a múzeológia, fizikai kutatások informatikai háttere, hadtudomány stb. hálózati gondjairól, sikereiről. A (B) szekció további témái közül ki kell emelni fontossága okán *Martos Balázs* előadását, amely a magyar IP gerinchálózat (HBONE projekt) megteremtésének nehézségeit taglalta, ill. a hálózatmenedzsment témakörét biztonsági szempontból érintő előadásokat (*Várkonyi Béla, Bohus Mihály* stb.).

Tanulságok könyvtárosoknak és konkrét tervek

A konferencia „melléktermékeként” (de korántsem mellékesen) létrejöttek az ilyenkor szokásos „folyosói” találkozók. Azokat a témákat, amelyek közvetlen továbbvitelt igényelnek, ahol közvetlen egyeztetés szükséges, már érintettem a beszámolóban. Ezek közül is a legfontosabbak az országos információs infrastruktúra tartalommal, mégpedig összehangolt tartalommal való feltöltésében adhatnak segítséget, mások pedig a könyvtár-gépesítési folyamat jelen pillanatában még

elvégezhetővé teszik a szükséges összehangolásokat. A Magyar Elektronikus Könyvtár „alapító előadása” már önmagában felhívás volt, a részleteket tehát tisztázni kell. Végül egy projekt – szintén IIF-keretek között – lendíthet a hálózat „know how” problémáin: megindíthatja a felhasználók eredeti hazai és fordított segédanyagokkal való ellátását. Mindezen négy – az elkövetkezendő hónapokban megkezdendő – program remélhetőleg elnyeri az IIF Operatív Tanácsának támogatását is.

Mindenesetre püsztán könyvtárosi szempontból regisztrálhattuk, hogy az elmúlt 4–5 év leglényegesebb fejlődése e téren, hogy megjelentek hazánkban a valódi, nemzetközi piacon már bizonyított integrált rendszerek, ezek telepítése, sőt üzemszerű használata ma már több – főként – egyetemi könyvtárban napi realitás. Másik jelentős fejlemény, hogy az IIF projekt kölcsönösen „egymásra talált” a hazai könyvtárostársadalom meghatározó intézményeivel, így a számítógépes együttműködés hazai és nemzetközi lehetőségei adottak már jelenleg is, s a program perspektivikusan helyet tud kínálni a könyvtáraknak.

Hazánkban a könyvtári infrastruktúra szempontunkból fontos területei így nemzetközi összehasonlításban is jónak mondhatók, a helyzet megérett az integrált rendszerek bevezetésére és a regionális, országos és külföldi kapcsolódásra, ill. együttműködésre.

A „csúcspot” képviselő, máris integrált rendszerekkel felszerelt nagy könyvtárak mellett több projekt, és még több egyedi vállalkozás is figyelemre méltó előzményként említhető. Egyrészt nagyon sok könyvtár már a személyi számítógépek első megjelenésétől fogva rögzíti anyagát, így ezek a megvásárolandó rendszerekbe konvertálhatók, másrészt pedig megteremtődött az informatikai eszközök könyvtári adaptációjának szellemi közege is, hiszen a felmérések szerint a mérvadó helyeken a könyvtárosok szövegszerkesztőket, rekordokat rögzítők, CD-ROM-ból tájékoztatókat, sőt legtöbb helyen kimerészkednek az országos, ill. nemzetközi hálózatra is. Jelentősnek mondhatók még (ha a valós fejlődéstől elmaradtak is) a szabványosított adatcsere-formátum (HUN-MARC) kidolgozására tett kísérletek, ill. az országos (központi) szolgáltatások projektjei is, mint pl. a Nemzeti Periodika Adatbázis, ill. a Nemzeti Bibliográfia tervezett rekordszolgáltatása.

Vissza-visszatérő gondolat, ill. kritikai elem (az említett „kérdéssz-velelek” alkalmából is előjött), hogy eleve vesztes helyzetből indulunk, mert úgy mond nem egyetlen rendszert vásárolt meg az ország, sőt még az akadémiai-egyetemi szféra sem, így az „összevissza” megvásárolt rendszerek nem lesznek képesek adatcserére, sem más együttműködésre stb. Kétségtelenül elképzelhető egy jól kiválasztott pillanatban hozott döntéssel, hogy egy egész országot lefedő, egyetlen szoftverre alapozott ún. nemzeti könyvtári rendszert

hozzanak valahol létre, mint ideálisnak tűnő megoldást. Valamelyest hasonlóan alakult a helyzet pl. Finnországban (VTLS rendszer) vagy Izraelben (AL-EPH rendszer). Egy ilyen megoldáshoz azonban egyszeri nagy összegű beruházás kell (több tízmillió dollár pl. a finn rendszer esetében), másrészt rendkívüli koordinációs munka és együttműködési készség. Az említett példától elszakadva a világ többi része azt példázza ugyanakkor, hogy a mai korszerű rendszerek szabványosított formátumok és jól kiépített hálózatok esetén (nem feledkezve meg a szükséges szakmai összehangolásról sem) jól működő nemzeti rendszereket alkothatnak. Az angol JANET oktatási-kutatási hálózatban több mint 80 integrált rendszer „kapcsolódik” össze, s ezek kb. 8–10 szoftvert jelentenek. Ma már kísérletet tesznek az osztott rendszert szimuláló felület megteremtésére is, a különféle megoldások „fölköt”.

Mindezek (s a világ más országai is) példázják, hogy az egyetlen szoftverre alapozott országos rendszernek reális alternatívája lehet a (kétségtelen sok munkával járó) különféle rendszerek kommunikációs felületének és csereformátumainak összehangolása. Tisztán látszik, hogy a különféle pénzügyi háttér, eltérő források és a több hullámban való pályázás csak ezt a lehetőséget jelentheti számunkra: jól megfontolt választás után olyan bevált integrált rendszerekkel gépesíteni, amelyek az adott intézménytípusnak legjobban megfelelnek. Természetes, hogy nem kívánatos, hogy az országban ésszerűtlenül sok rendszer terjedjen el, hiszen ez az adaptációs gyötrelmek újbóli megismétlődésével jár, de „gazdaságon kívüli kényszerrel” nem lenne okos szabályozni a beszerzést, hiszen a piaci ajánlat változik, és az igények is lehetnek speciálisak.

Egy másik tévhit, a közművelődési és oktatási-kutatási szféra szembeállításával számol. Nemzetközi gyakorlat, hogy a számítógépesítés könyvtári „élharcosai” az egyetemi könyvtárak. Ennek egyik oka az egyetemi környezet inspiratív hatása, az innovációs akarat megléte, de talán még jobban a szükséges nagyszámítógépes háttér korai megjelenése. A másik ok, hogy a közművelődési könyvtári rendszer jobban „piramis alakú”, tehát szolgáltatásaiban az adott nemzeti könyvtárra épít. Mivel azonban egy nagyon nagy állományú, és nagyon sok területet gyűjtő monstre szervezet gépesítése igen bonyolult feladat, s mindjárt országos hatókörű is szolgáltatásait tekintve, ezért ez a struktúra nehezebben mozdul. Ma már megfigyelhető nemzetközi gyakorlat, hogy az egyetemi városok intézményi könyvtárai és a közgyűjtemények egymásra találtak, lévén hogy a szükséges eszközpark rendelkezésre állt, és kialakultak a kapcsolódást elősegítő szabványok.

Mindkét előítélettel kapcsolatban elmondható, hogy a mai számítástechnikai háttér mind hardver-, mind

szoftverszempontról olyannyira rugalmas, hogy a komplex együttműködésnek az egész magyar könyvtári horizontot beleértve sincsen számottevő akadálya.

A világ bármely ma számítógépesedő könyvtára számolhat azzal, hogy az egész Internet-közösség eléri OPAC-ját. Ez ma több millió felhasználót jelenthet. A különféle metakommunikációs eszközökön keresztül pedig „gyerekjáték” bármely könyvtárra rátalálni. Egy távoli OPAC pedig képvisel valamit magán túl is: egy intézményt, egy várost, vagy akár egy országot is. Ez a nyilvánossági fok óriásira növeli a rendszertulajdonosok felelősségét.

Az „egyetlen rendszer” vitát lezárva ma már arra kell törekedni, hogy viszonylag kis számú, a feladatokhoz jól illeszkedő, kedvező feltételek és garanciák mellett szoftver kerüljön minél több magyar könyvtárba.

A Networkshopban összejött könyvtárosok, könyvtári informatikusok – úgy tűnik – hasonlóan gondolkodnak, nyilvánosan kimondva (lásd a megfogalmazott projektötleteket), vagy a folyosói beszélgetések szintjén is megfogalmazódtak teendőink. A rendszerek összehangolását megkönnyítendő (1) gyakorlati egyezségekre kell jutni a használni óhajtott magyar karakterkészletet illetően, valamint (2) a tényleges adatcsere céljainak megfelelő, gyakorlati felhasználásra alkalmas HUNMARC ügyében. (3) Tisztázni kell a Nemzeti Könyvtár és mások által nyújtott gépi kódszolgáltatás helyzetét, és (4) igyekezni kell egy legalább lekérdezési szinten elérhető – s egyre több könyvtári OPAC-ot tartalmazó – „központi lelőhely-katalógust” létrehozni, akár valóságos adatbázisban, akár lekérdező felület szintjén. (5) Rövid távon üzembe kell helyezni egy online Nemzeti Periodika Adatbázis rendszert, amelyet egyre több könyvtárnak kell online „töltenie” is. Erre épülhetne később a magyarországi föllelhetőségű folyóiratcikkek könyvtárközi rendszere, akár az amerikai UNCOVER mintájára. (6) A Magyar

Elektronikus Könyvtár projekt kapcsán tisztázni kell az elektronikus szöveg feldolgozási problémáit, a copyright kérdéséről a nyilvántartáson át az indexelésig. (7) Újonnan kialakuló információs adattáraink nem lesznek jól elérhetőek, ha a korszerű metainformációs eszközök (Gopher, WWW, WAIS, Mosaic stb.) hazai működését nem hangoljuk össze, ill. ha ebben a koordinációs munkában nem veszünk részt. E munkákban fokozottabban együtt kell működnünk a számítógépes hálózatosokkal, mint olyan szakembereknek, akik elsősorban a hálózaton megjelenő információk tartalmi vonatkozásaiért felelősek.

Mindebből persze az is következik, hogy nem szabad hagyni, hogy a hálózathoz értő könyvtárosok „maguktól” legyenek. Az új követelményeknek megfelelően át kell alakítani a szakmai képzést az „egyszerű” könyvtárosképzés szintjén is, de főként a könyvtári informatikus képzés keretében. Posztgraduális szinten törekedni kell a speciális rendszergazda, a system's librarian típusú könyvtáros-számítógépes szakemberek kiképzésének megindítására is. A meglévő szakemberállomány rendszeres át- és továbbképzésére is meg kell találni a lehetőségeket, hiszen a kihívás óriási, mivel a „hagyományos, konzervatív” tudást egy új ismerethalmazzal kell összeegyeztetni, és – néha – összebékíteni.

Bakonyi Péter azzal fejezte be a Networkshop '94 zárszavát: „Jövőre reméljük találkozunk a Networkshop '95-ön!” Könyvtárosként ehhez azt tehetjük hozzá, hogy nekünk is ott a helyünk, mégha kezdetben idegenül mozogtunk is kicsit, hiszen ma már világosan látszik, a hálózati információátvitel, -feldolgozás és -visszakeresés ugyanúgy a mi területünk marad, mint a szép régi „papíralapú világban”.

Kokas Károly
(JATE Egyetemi Könyvtár)

Csontváz van a szekrényben: adatbázisok hibái*

Bevezetés

A legjobb online és CD-ROM szakemberek jó ideje panaszkodnak a sok adatbázisban megtalálható minőségi hibákra. Jobb minőség-ellenőrzést sürgetnek, és gondos vizsgálatokon alapuló esettanulmányokat kö-

zölnek illusztrációképpen. Főleg a pontatlanságokra és következetlenségekre összpontosítanak: az előírásokra, a következetlen helyesírássra, a hibás adatokra, arra, hogy egyes adatmezők személtádként szolgálnak, befogadva minden olyan adatelemet, amely a többi adatmezőbe nem illik bele.

Kevesebb szó esik a hasonlóan fontos, de még kellemetlenebb következményekkel járó láthatatlan hibákról, az adathiányokról. Ilyen hiányról beszélhetünk, ha egy gyakran használt, biztosnak tekintett adatelem (a kiadás éve, a dokumentumtípus, a dokumentum nyelve, osztályozási jelzete stb.) a rekordok számottevő részéből hiányzik. Az ilyen hiányok gyakran releváns rekordok elvesztését eredményezik a keresés

* E kétrészes cikkkel *Jacsó Péter*, aki a cikk leadásakor a University of Hawaii vendégdocense (visiting associate professor) volt, elnyerte az 1993. évi *Excellence in Writing* díjat. A díjat a University Microfilms International (UMI) cég alapította, és évente adják ki az információs szakma legjobbnak ítélt publikációjára. A díj átadására minden év decemberében Londonban, az International Online Information Meeting bankettjén kerül sor.